

SUBJEKTAI, TURINTYS TEISĘ NAUDOTIS VALSTYBĖS IMUNITETU NUO KITOS VALSTYBĖS TEISMO JURISDIKCIJOS

Doktorantė Kristina Balevičienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 69
Elektroninis paštas tek@mrni.lt

Pateikta 2005 m. rugsejo 19 d.

Parengta spausdinti 2005 m. lapkričio 29 d.

Pagrindinės sąvokos: valstybės imunitetas, Riboto valstybės imuniteto doktrina, federacinės valstybės sudedamosios dalys, valstybės politiniai padaliniai.

S a n t r a u k a

Straipsnyje analizuojama viena iš riboto, arba funkcinio, valstybės imuniteto taikymo problemų: kaip turi būti nustatoma, ar tam tikras subjektas yra valstybė, ir ar jis gali naudotis imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. Aptariami kriterijai, kuriais remdamasis teismas gali nustatyti atsakovo statusą, svarstoma, kokią reikšmę turi faktas, kad valstybė, kurios teismas nagrinėja bylą, nėra pripažinusi atsakovo – kaip valstybės – egzistavimo.

Straipsnyje taip pat nagrinėjama, kokiais įrodymais užsienio valstybių nacionaliniai teismai rėmėsi, sprenddami atsakovo teisinio statuso problemą, pateikiami siūlymai, kokiais įrodymais tapačioje situacijoje galėtų remtis Lietuvos Respublikos teismai.

Valstybė teisiniuose santykiuose dažniausiai dalyvauja ne tiesiogiai, o per savo padalinius ir organus. Šiame straipsnyje aptariamos dvi tokių asmenų kategorijos. Tai – federacinės valstybės sudedamosios dalys bei valstybės politiniai padaliniai. Siekiant nustatyti šių kategorijų apimtį analizuojami kitų valstybių nacionaliniai įstatymai, taip pat tarptautinės konvencijos, nacionalinių teismų praktika. Nemažai dėmesio skiriama šių kategorijų tarpusavio santykio nustatymui. Pateikiami pasiūlymai dėl Jungtinių Tautų Organizacijos valstybių ir jų nuosavybės jurisdikcinių imunitetų konvencijos nuostatų, reglamentuojančių šių asmenų teisę remtis valstybės imunitetu, tobulinimo.

Valstybė kaip asmuo, turintis teisę naudotis valstybės imunitetu

Absoliutaus valstybės imuniteto doktrina suteikė užsienio valstybei absoliutų imunitetą nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. Teismas, gavęs ieškinį, kuriame atsakovu nurodyta užsienio valstybė, atsižvelgdavo į atsakovo asmenį bei atsisakydavo nagrinėti bylą vien tik tuo pagrindu, kad atsakovas turi ypatingą statusą (imunitetas *ratione personae*). Kai atsakovo statusas turėjo vienintelę ir lemiamą įtaką imuniteto suteikimui, teismai pirmiausia stengdavosi nustatyti atsakovo, kaip valstybės, statusą. Šiuo metu, vyraujant riboto arba funkcinio valstybės imuniteto doktrinai, be atsakovo statuso taip pat svarbus ir atsakovo veiksmų, kuriais grindžiamas ieškiny, pobūdis (imunitetas *ratione materiae*). Tačiau negalima teigti, jog atsakovo statusas, įsigaliojus riboto valstybės imuniteto doktrinai, visiškai prarado savo prasmę. Be jokios abejonės, valstybės statuso suteikimas atsakovui dar negarantuoja, kad teismas, išnagrinėjęs bylą, pripažins, jog atsakovui turi būti suteiktas imunitetas nuo jurisdikcijos, tačiau tokio statuso nesuteikimas dažniausiai reikš, kad imunitetas nuo jurisdikcijos nebus

suteiktas¹. Taigi teismas, spręsdamas atsakovo statuso klausimą, gali jaustis šiek tiek laisviau, žinodamas, kad tai automatiškai nereiškia imuniteto suteikimo ar nesuteikimo problemos išsprendimo [1, psl. 115]. Besikeičianti atsakovo statuso reikšmė puikiai atsispindėjo plačiai žinomoje *Trendtex Trading Corporation v. Central Bank of Nigeria* byloje, pakeitusioje bendrosios teisės tradicijos valstybių požiūrį į valstybės imuniteto doktriną. Didžiosios Britanijos apeliacinio teismo teisėjai vienbalsiai nusprendė, kad Nigerijos centrinis bankas negali remtis valstybės imunitetu, kadangi jis yra atskiras juridinis asmuo, o ne Nigerijos Vyriausybės organas (*arm of Nigerian government*), bet du iš šių teisėjų kitu svariu argumentu laikė tai, kad atsakovo veiksmai nebuvo *acta jure imperii*, bet turėjo komercinį pobūdį, todėl buvo pripažinti *acta jure gestionis* [2, p. 112].

Kadangi valstybė pirmiausia yra tarptautinės teisės subjektas, tai teismas, nagrinėdamas bylą, dažnai turi taikyti tarptautinę teisę ir spręsti, ar tam tikras darinys gali būti laikomas valstybe tarptautinės teisės požiūriu. Montevideo 1933 m. konvencijos dėl valstybių teisių ir pareigų [3, p. 68] 2 straipsnyje nurodyti tokie valstybės, kaip tarptautinės teisės subjekto, požymiai: nuolatiniai gyventojai, apibrėžta teritorija, vyriausybė ir gebėjimas užmegzti santykius su kitomis valstybėmis. Taigi tie tarptautinės teisės subjektai, kurie neturi visų išvardytų požymių, negali būti laikomi valstybėmis, negali remtis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. Kaip pavyzdį, galima pateikti Palestinos išsivadavimo organizaciją, kurios valstybe nepripažino Italijos ir JAV teismai [4, p. 324].

Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JTO) Tarptautinės teisės komisijos darbo grupė viename iš savo pranešimų padarė išvadą, kad nacionaliniai teismai savo sprendimuose akcentuodavo tokius valstybės požymius: nustatytą teritoriją, nuolatinus gyventojus, šios valstybės vyriausybės vykdomą kontrolę ir gebėjimą palaikyti formalius santykius su kitomis valstybėmis ir vykdyti įsipareigojimus, išplauksiančius iš formalaus buvimo tarptautinės bendruomenės dalimi [5, prg. 19].

Kai kurios valstybės, kurios valstybės jurisdikcinių imunitetų klausimus reglamentuoja įstatymais, pastaruosiuose įtvirtino valstybės sąvoką. Australijos FSIA² 3 (1) straipsnis pateikia tokią užsienio valstybės sąvoką: „Užsienio valstybė – tai teritorija už Australijos ribų, kuri yra: a) nepriklausoma suvereni valstybė; b) atskira teritorija (nesvarbu, ar turi savivaldą, ar ne), nesanti nepriklausomos suverenios valstybės dalimi.“ Teismas, taikydamas šią sąvoką, vis tiek turės aiškintis, ar tam tikras subjektas gali būti laikomas „nepriklausoma suverenia valstybe“, nes sąvoka nepateikia tokios valstybės požymių. Be jokios abejonės, nacionaliniam teismui būtų pakankamai sudėtinga civilinėje byloje spręsti klausimą, ar atsakovas gali būti laikomas valstybe, nes tai yra iš esmės politinis klausimas (jei kalbame apie nepripažintą arba nedaugelio kitų valstybių pripažintą valstybę), reikalaujantis tarptautinės viešosios teisės išmanymo. Todėl bendrosios teisės tradicijos valstybių įstatymuose nustatyta, kokiais įrodymais gali būti grindžiama teismo išvada dėl atsakovo – kaip užsienio valstybės – statuso.

Gali atsitikti taip, kad vienos valstybės teismas turės spręsti, ar gali naudotis imunitetu nuo šio teismo jurisdikcijos valstybė, nepripažinta teismo vietos valstybės. Manytume, kad ši problema turėtų būti sprendžiama įvertinus, ar nepripažinta valstybė atitinka valstybės požymius, įtvirtintus Montevideo konvencijoje. Teismui, ketinančiam spręsti minėtą problemą, neišvengiamai reikės pasirinkti vieną iš dviejų valstybės pripažinimo reikšmės vertinimo teorijų – deklaratinę ar konstitucinę. Remiantis deklaracine valstybės pripažinimo teorija, ketvirtasis valstybės požymis – gebėjimas užmegzti santykius su kitomis valstybėmis – nereiškia, kad valstybė turi būti užmezgusi tokius santykius, o konstitucinės teorijos šalininkai teigia, kad kitų valstybių pripažinimas yra būtinas valstybės požymis [6]. Užsienio valstybių teismų praktikoje galime rasti pavyzdžių, kai buvo remtasi deklaracine teorija, ir teisė naudotis imunitetu buvo suteikta teismo vietos valstybės nepripažintai valstybei. Prancūzijos kasacinis teismas byloje *Clerget v. Banque Commerciale Pour L'Europe du Nord and Others* [7] nusprendė, kad Vietnamo Demokratinė Respublika gali būti laikoma nepriklausoma ir suverenia valstybe, nors Prancūzija jos oficialiai nepripažino, kadangi byloje buvo pakankamai įrodymų, kad Prancūzija ir Vietnamas palaikė tam tikrus diplomatinis santykius, be to, teismas nustatė, kad Vietnamo Demokratinė Respublikai pakluso dauguma konkrečios teritorijos gyventojų [8]. Amsterdamo apeliacinis teismas 1942 metais nurodė, kad „tai, jog Nyderlandų Vyriausybė nepripažįsta TSRS, nedaro įtakos TSRS teisei naudotis valstybės imunitetu“ [9, p. 253–254]. O Didžiosios Britanijos teismai „užsienio valstybe“ laiko tik tą valstybę, kuri yra pripažinta kitų valstybių. Byloje *Caglar v. Billingham* [10] Specialioji komisija manė, kad Šiaurės Kipro Turkijos Respublikos nepripažįsta jokios valstybės, išskyrus Turkiją, todėl ji „neatitinka funkcinės nepriklausomybės kriterijaus, kadangi negali užmegzti santykių su kitomis

¹ Tam tikrais atvejais atskiri asmenys (*separate entities*) taip pat turi teisę naudotis imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos, tačiau tik tais atvejais, jei ieškinyje jiems grindžiamas veiksmas, kuriais buvo įgyvendinamos valstybinės (suverenios) funkcijos, pvz., remiantis Didžiosios Britanijos SIA 14 (2) straipsniu.

² 1985 m. Užsienio suverenių imunitetų aktas (*Foreign Sovereign Immunities Act*).

valstybėmis“. Pažymėtina tai, kad aplinkybės šioje byloje iš esmės skyrėsi nuo aplinkybių *Clerget v. Banque Commerciale Pour L'Europe du Nord and Others* byloje, kadangi Vietnamo Demokratinę Respubliką pripažino kai kurios užsienio valstybės, o Šiaurės Kipro Turkijos Respubliką pripažino tik Turkija, be to, Vietnamo Demokratinė Respublika buvo vienintelė valstybė, egzistuojanti toje teritorijoje, o Kipro saloje buvo kita valstybė – Didžiosios Britanijos pripažinta Kipro Respublika.

Įrodymai, kuriais vadovaujasi teismai, sprenddami subjekto pripažinimą valstybe

Kadangi kitų valstybių pripažinimas – tai užsienio politikos dalis, kurią dažniausiai vykdo vykdomoji valdžia, tai, remiantis daugelyje valstybių pripažįstamu valdžių padalijimo principu, teismai, sprenddami klausimą, ar pripažinti tam tikrą subjektą užsienio valstybe, gali kreiptis į vykdomosios valdžios atstovus, prašydami pateikti nuomonę šiuo klausimu. Tokia praktika yra plačiai paplitusi bendrosios teisės tradicijos valstybėse.

Didžiosios Britanijos SIA¹ 21 straipsnis nustato, kad Valstybės Sekretoriaus sertifikatas bus laikomas nenuginčijamu įrodymu, kad tam tikra šalis (*country*) yra valstybė pagal šį įstatymą. Taigi tais atvejais, kai iškyla ginčas dėl tam tikro subjekto statuso, teismui tereikia kreiptis į Valstybės Sekretorių ir gauti įrodymą, kuris pagal su LR civilinio proceso kodekso nustatytas įrodymų rūšis gali būti prilyginamas įsiteisėjusiam teismo sprendimui, kuriuo konstatuojamos tam tikros aplinkybės ir faktai (182 straipsnio 2 punktą). Tapati nuostata įtvirtinta ir Kanados SIA² 14 (1) straipsnyje, Australijos FSIA 40 (1) straipsnyje.

Kiek kitokia situacija susiklostė Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV), kadangi JAV FSIA³ nėra nuostatų, įtrauktų į aukščiau nurodytų valstybių atitinkamus įstatymus. Tačiau tradiciškai JAV byloje, kuriose svarstomas užsienio valstybės imuniteto klausimas, paisoma Vyriausybės nuomonės, todėl teismai atsižvelgia į raštu pateiktą Vyriausybės nuomonę [4, p. 328–329].

Tačiau valstybėse, kurių įstatymai nenustato vykdomosios valdžios institucijų išvados būtinumo bei tokios išvados, kaip įrodymo, teisinės reikšmės, teismas pats turi spręsti, ar tam tikras subjektas gali būti laikomas valstybe. Ir viena, ir kita situacija turi savo privalumų bei trūkumų. Kai teismas gali kreiptis į atitinkamas institucijas bei gauti nenuginčijamą įrodymą, nustatantį, ar tam tikras subjektas gali būti laikomas valstybe ir ar jam taikytinas valstybės imunitetas, tai palengvėja paties teismo darbas, kadangi jam nereikia aiškintis užsienio politikos klausimų bei taikyti tarptautinės viešosios teisės paprotinių normų (kadangi valstybės pripažinimo klausimus tradiciškai reglamentuoja būtent tarptautiniai papročiai). Be to, tokia galimybė leidžia suderinti dviejų valstybės valdžių – vykdomosios ir teisminės – nuostatas dėl tam tikros valstybės pripažinimo. Tačiau tai, kad tokia išvada yra galutinis ir neginčytinas įrodymas, gali būti laikoma teismų nepriklausomumo principo pažeidimu, taip pat asmens teisės į teisminę gynybą ribojimu. Juk gali atsitikti taip, kad teismo vietos valstybė, nepripažindama kitos valstybės, pateiks teismui išvadą, kad nelaiko atsakovo valstybe, ir tokios išvados pasekmės bus ne negalėjimas naudotis imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos poveikio, bet negalėjimas iškelti bylą neegzistuojančiam subjektui.

Panagrinėkime, ar Lietuvos Respublikos įstatymai (plačiaja prasme) įpareigoja teismą kreiptis į vykdomosios valdžios institucijas, jei teismui kyla klausimų dėl atsakovo statuso.

Lietuvos Respublikoje valstybės jurisdikcinių imunitetų taikymo klausimai pavesti teismų praktikai, kuri yra labai negausi. Iki šiol Lietuvos teismai nenagrinėjo bylų, kuriose reikėtų spręsti, ar tam tikras subjektas laikytinas valstybe. LR Konstitucijos 84 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad užsienio politiką vykdo Prezidentas kartu su Vyriausybe. LR Konstitucijos 94 straipsnio 6 punkte nurodyta, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė užmezga diplomatinčius santykius ir palaiko ryšius su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis. Tačiau ar galima laikyti užsienio politikos vykdymu ar užsienio valstybės pripažinimu teismo sprendimą dėl tam tikros valstybės egzistavimo? Manytumėm, kad į šį klausimą atsakytina neigiamai, kadangi tarptautinė teisė nenumato, kad toks kurios nors valstybės teismo veiksmas galėtų būti laikomas pripažinimu *de facto*. Be to, nesant įstatymo nuostatos, reikalaujančios teisme vadovautis vykdomosios valdžios pateikta išvada, teismo atsisakymas pačiam spręsti dėl atsakovo teisinio statuso galėtų būti laikomas atsisakymu vykdyti teisingumą. Tačiau ar gali teismas savo iniciatyva ar vienos iš bylos šalių prašymu kreiptis į atitinkamas teismo vietos valstybės institucijas, kad jos pateiktų savo nuostatą dėl to, ar tam tikrą valstybę pripažino Lietuvos Res-

¹ 1978 m. Valstybių imuniteto aktas (*State Immunity Act*), Didžiosios Britanijos įstatymas, reglamentuojantis užsienio valstybių jurisdikcinių imunitetų taikymo klausimus.

² 1982 m. Valstybių imuniteto aktas (*State Immunity Act*).

³ 1976 m. Užsienio suverenių imunitetų aktas (*Foreign Sovereign Immunities Act*).

publika? Atrodytų, kad teismas gali pasinaudoti LR civilinio proceso kodekso nuostata, nustatančia, kad tam tikrais atvejais teismas gali kreiptis į valstybės ir savivaldos institucijas, kad jos pateiktų išvadą. Tačiau LR CPK 49 straipsnio 2 dalyje yra būtina sąlyga, suteikianti teismui teisę įtraukti minėtas institucijas į bylos nagrinėjimą tam, kad jos pateiktų išvadas, kai tą numato įstatymas. LR CPK komentare akcentuojama, kad šios institucijos gali dalyvauti byloje tik griežtai įstatymų nustatytais atvejais [11]. Užsienio valstybių jurisdikciniai imunitetai, kaip jau buvo minėta, Lietuvoje teisės aktais apskritai neregamentuojami, todėl teismas negalės pasinaudoti galimybe įtraukti į bylos nagrinėjimą LR Vyriausybę ar Užsienio reikalų ministeriją.

Jei teismui iškiltų klausimas, ar tam tikrą valstybę pripažįsta Lietuvos Respublika, jis galėtų kreiptis į Užsienio reikalų ministeriją. Užsienio reikalų ministerijos atsakymas turėtų būti laikomas oficialiu rašytiniu įrodymu pagal LR civilinio proceso kodekso 197 straipsnio 2 dalį. Taigi valstybės pripažinimo ar nepripažinimo faktas bus laikomas visiškai įrodytu, nebent jis būtų paneigtas kitais byloje esančiais įrodymais, išskyrus liudytojų parodymus. Aišku, labai sudėtinga įsivaizduoti, kad tokį įrodymą apskritai galima paneigti.

Taigi apibendrinant galima padaryti išvadą, kad Lietuvos Respublikos įstatymuose nenumatyta tiesioginė galimybė teismui kreiptis į vykdomosios valdžios institucijas, kad gautų išvadą, ar tam tikras subjektas gali būti laikomas valstybe, tačiau yra galimybė gauti duomenų apie tai, ar šį subjektą pripažino Lietuvos Respublika kaip valstybę. Jei Lietuvoje būtų rengiamas teisės aktas (įstatymas), reglamentuojantis valstybės jurisdikcinių imunitetų taikymo klausimus, šiame teisės akte būtų tikslinga numatyti galimybę teismui savo iniciatyva kreiptis į LR užsienio reikalų ministeriją bei gauti patvirtinimą, kad tam tikras subjektas pripažintas Lietuvos Respublikos kaip valstybė. Manome, kad suteikti vykdomosios valdžios institucijoms teisę spręsti, ar atsakovas gali būti laikomas valstybe, taip pat įpareigoti teismą privalomai priimti tokį sprendimą būtų netikslinga dėl šių priežasčių:

1. Jei atsakovas atitinka tris pirmuosius valstybiškumo kriterijus, tačiau nėra pripažintas teismo vietos valstybės, tikėtina, kad vykdomosios valdžios institucijos nurodys, jog atsakovas negali būti laikomas valstybe. Kitokio atsakymo ir negalima tikėtis, kadangi institucijos, vykdančios užsienio politiką, negali teigti, kad atsakovas iš esmės yra valstybė, jei oficialiai nepripažino šios valstybės. Tokia nuostata paremia ir tai, kad tose valstybėse, kuriose numatyta galimybė gauti minėtą vykdomosios valdžios institucijų išvadą (pvz., Didžioji Britanija), laikomasi nuostatos, kad teismo vietos valstybės nepripažintos valstybės negali naudotis valstybės imunitetu [12].

2. Kadangi valstybės imuniteto nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos klausimas dažniausiai iškyla civilinėse bylose, kuriose ieškovu būna fizinis arba juridinis asmuo, bet ne valstybė, atsisakymas laikyti atsakovą valstybe todėl, kad ši valstybė nėra pripažinta, gali neigiamai paveikti ieškovo teises. Juk gali būti, kad nepripažinus atsakovo valstybe, bus negalima jo laikyti ir tarptautine organizacija, juridiniu asmeniu ir t. t., o tai reikš, kad ir ieškinys neegzistuojančiam subjektui negalimas. Manytume, kad tokia situacija pažeistų ieškovo teises, kadangi civiliniame ginče ieškovas (fizinis ar juridinis asmuo) ir atsakovas (valstybė) veikia kaip privatūs asmenys, kurių tarpusavio santykių neturėtų paveikti nenormalūs atsakovo ir teismo vietos valstybės politiniai santykiai [13]. Taigi ieškovas neturėtų būti priverstas bylinėtis su užsienio valstybe jos teisme tik dėl to, kad ta valstybė, kuri turėtų nagrinėti ginčą pagal jurisdikcijos taisykles, nepripažįsta atsakovo kaip valstybės.

Tačiau būtina suteikti teismui teisę kreiptis į vykdomosios valdžios instituciją, atsakingą už užsienio politikos vykdymą (Lietuvoje tai galėtų būti Užsienio reikalų ministerija) su prašymu nurodyti, ar tam tikrą subjektą Lietuvos Respublika pripažino kaip užsienio valstybę. Tokio kreipimosi galimybė atleistų teismą nuo pareigos pačiam aiškintis užsienio politikos klausimus, supaprastintų civilinės bylos nagrinėjimą, teismas neprivalėtų minėtą išvadą laikyti galutiniu ir neginčijamu atsakovo statuso įrodymu, tačiau vykdomosios valdžios išvada galėtų būti vertinama kaip vienas iš įrodymų, patvirtinančių ar paneigiančių atsakovo, kaip valstybės, statusą.

Federacinių valstybių sudedamųjų dalių ir valstybių politinių padalinių imuniteto problema

Labai dažnai teisiniuose santykiuose dalyvauja ne pati valstybė, o valstybės organai ar padaliniai. Pavyzdžiui, statybos rangos sutartį su juridiniu asmeniu sudaro ne užsienio valstybė, bet šios valstybės ambasada, atstovaujama ambasadoriaus, garantinį raštą išduoda ne pati valstybė, bet jos centrinis bankas, automobilio avariją padaro ne valstybė, bet ambasados darbuotojas. Visais šiais atvejais iškyla klausimas, ar šie asmenys gali naudotis valstybės imunitetu *ratione personae* nuo kitos

valstybės teismo jurisdikcijos, jei jiems pareiškiamas ieškinys kitos valstybės teisme. Šiame straipsnyje nagrinėsime vieną šių asmenų grupę, kuriai taip pat dažnai suteikiama teisė naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. Ši grupė nurodyta JTO valstybių ir jų nuosavybės jurisdikcinių imunitetų konvencijos (toliau – VNJI konvencija arba konvencija) 2 (1) (b) (ii) straipsnyje, tai – federacinės valstybės sudedamosios dalys (federacijos narės yra valstijos, federacinės respublikos, kantonai, žemės ir pan.) bei valstybės politiniai padaliniai.

Kaip nurodė VNJI konvencijos darbo grupė, dėl federacinės valstybės sudedamųjų dalių įtraukimo į valstybės sąvoką kilo daug diskusijų tarp federacinių ir nefederacinių valstybių, ypač dėl šių sudedamųjų dalių potencialios galimybės vykdyti suverenias funkcijas valstybės arba savo pačių vardu [5, prg. 11]. Svarbiausia problema, kurią reikėjo išspręsti Konvencijos rengimo darbo grupei, buvo ta, ar federacinės valstybės sudedamosios dalys turi būti įtrauktos į valstybės sąvoką be jokių papildomų reikalavimų tais atvejais, kai jos veikia savo vardu ir interesais. Darbo grupė pasirinko tokį problemos sprendimo būdą: įtraukti federacinių valstybių sudedamąsias dalis į valstybės sąvoką, nustatant papildomą reikalavimą, kurį turi atitikti tokios dalys. Reikalaujama, kad sudedamajai daliai turi būti suteikti įgaliojimai atlikti suverenios valdžios veiksmus, ir turi būti nustatyta, kad sudedamoji dalis faktiškai šiuos veiksmus atliks. Kyla klausimas, ar sąlyga *turi būti nustatyta, kad sudedamoji dalis faktiškai šiuos veiksmus atliks* reiškia tai, kad suverenios valdžios veiksmai turėjo būti atlikti konkrečiu atveju, dėl kurio pareikštas ieškinys, ar tiesiog turi būti nustatyta, kad sudedamoji dalis faktiškai atliks suverenios valdžios veiksmus. Atsakyti į šį klausimą galima nustatant, kodėl Tarptautinės teisės komisijos Darbo grupė įtraukė minėtą nuostatą į Konvencijos projektą, bei kokie buvo šio įtraukimo motyvai. Darbo grupės pranešime nurodyta, kad buvo nuspręsta suderinti VNJI konvencijos 2 straipsnį su Valstybių atsakomybės straipsnių projektu (toliau – Straipsnių projektas) nuostatomis [5, prg. 23]. Paskutinio Straipsnių projekto 5 straipsnis nurodo, kad veiksmas asmens, kuris nėra valstybės organas pagal Konvencijos 4 straipsnį, bet šios valstybės vidaus teisės įgaliojimas įgyvendinti valstybinę valdžią, bus laikomas valstybės veiksmu pagal tarptautinę teisę, jei tas asmuo atitinkamai veiks konkrečiu atveju (*in the particular instance – angl.*) [14]. Tai reiškia, kad, sprendžiant, ar federalinės valstybės sudedamoji dalis gali būti laikoma valstybe valstybės imuniteto taikymo atveju, turėtų būti nustatyta, kad tie sudedamosios dalies veiksmai, dėl kurių pateiktas ieškinys, buvo suverenios valdžios veiksmai. Tokios pat nuostatos laikosi ir I. V. Silkova savo straipsnyje „Valstybės imuniteto instituto tarptautinis–teisinis unifikavimas: naujos tendencijos“ [15].

Kitaip federacinių valstybių sudedamųjų dalių imuniteto problemą sprendžia Europos konvencija „Dėl valstybės imuniteto“ (toliau – Europos konvencija), kurios 28 straipsnio 1 dalis nustato bendrą taisyklę, kad federacinės valstybės sudėtinės dalys nesinaudoja valstybės imunitetu, išskyrus atvejus, nurodytus 27 straipsnyje. Tačiau Europos konvencijos 28 straipsnio 2 dalis leidžia federacinės valstybės sudedamąją dalį prilyginti valstybei imuniteto taikymo atveju. Federacinė valstybė turi pranešti Europos Tarybos generaliniam sekretoriui apie tai, kad šios valstybės sudedamosios dalys galės remtis Konvencijos nuostatomis, taikomomis užsienio valstybėms. Tačiau net ir tada, kai federacinė valstybė nepateikė atitinkamo pranešimo, jos sudedamoji dalis vis tiek tam tikrais atvejais gali naudotis valstybės imunitetu. Remiantis Europos konvencijos 27 straipsniu, federacinės valstybės sudedamoji dalis gali būti prilyginta juridiniam asmeniui, nesančiam valstybe, bet turinčiam savarakišką civilinį procesinį teismumą, ir naudotis valstybės imunitetu tais atvejais, kai atlieka suverenios valdžios veiksmus (*acta jure imperii*). Apibendrinant galima teigti, kad Europos konvencija nustato dvejopą jurisdikcinių imunitetų taikymo režimą federacinių valstybių sudedamosioms dalims. Tais atvejais, kai federacinė valstybė pateikė pranešimą pagal Konvencijos 28 straipsnio 2 dalį, sudedamoji dalis bus laikoma valstybe ir naudosis imunitetu *ratione personae*, tačiau jei tokio pranešimo nėra, sudedamoji dalis galės naudotis imunitetu tik *ratione materiae* [16].

JAV FSIA 1603 straipsnis, apibrėžiantis sąvokas, naudojamas šiame įstatyme, atskirai neišskiria sąvokos *federacinės valstybės sudedamoji dalis*. Šio straipsnio a punkte, atskleidžiančiame sąvokos *užsienio valstybė* apimtį, naudojamas kitas terminas – *politinis padalinys* (*angl.* – political subdivision). JAV tarptautinės teisės sąvokos trečiasis leidimas nustato, kad į politinio padalinio sąvoką įeina ir valstybės geografiniai (teritoriniai) padaliniai, bet ne miestai [17]. Taigi JAV FSIA į sąvoką *valstybės Politinis padalinys* įtraukia ir kitą sąvoką *federacinės valstybės sudedamoji dalis* [18], o VNJI konvencijoje abi šios sąvokos vartojamos skyrium.

Didžiosios Britanijos SIA nustato panašų į Europos konvencijos teisinį valstybės imuniteto taikymo federacinės valstybės sudedamosios dalies reglamentavimą (įstatyme naudojamas terminas *sudedamoji teritorija*). SIA 14 (5) straipsnis nustato, kad Didžiosios Britanijos karalienė gali Tarybos

įsakymu nustatyti, kad SIA nuostatos dėl imuniteto taikymo¹ būtų taikomos įsakyme nurodytai federacinės valstybės sudedamajai daliai. Jei atitinkamo įstatymo nėra, valstybės imunitetu sudedamoji dalis galės naudotis tokiais pat sąlygomis, kaip ir atskira institucija.²

Kanados SIA nuostatos dėl valstybės imuniteto suteikimo federacinių valstybių sudedamosioms dalims suteikia šioms dalims imunitetą *ratione personae*, įtraukdamos jas į *valstybės sąvoką*³. Dar daugiau, šis įstatymas į valstybės sąvoką įtraukia ir federacinių valstybių sudedamųjų dalių vyriausybes ir jų padalinius (aišku, jeigu sudedamųjų dalių atžvilgiu laikomasi tokios pat nuostatos, kad valstybės vyriausybė ir jos padaliniai yra neatskiriami nuo valstybės ir naudojami tokiu pačiu imunitetu, tai toks valstybės sąvokos detalizavimas būtų visai logiškas). Be to, pažymėtina tai, kad, panašiai kaip ir JAV FSIA, Kanados įstatymas nenaudoja sąvokos *federacinės valstybės sudedamoji dalis*, tačiau naudoja sąvoką *politinis padalinys*, ją apibrėždamas kaip *provinciją, valstiją ar kitą panašų užsienio federacinės valstybės politinį padalinį*.

Australijos FSIA 3 (3, p. 68) straipsnis, panašiai kaip ir Kanados SIA, įtraukia *provinciją, valstiją, turinčią savivaldą teritoriją ar kitą politinį padalinį į užsienio valstybės sąvoką*. Tačiau egzistuoja esminis minėtų įstatymų skirtumas – Australijos SIA nenustato, kad užsienio valstybė, kuriai priklauso minėtas politinis padalinys, būtinai turi būti federacinė valstybė, taigi žymiai praplečia subjektų, galinčių naudotis valstybės imunitetu, ratą.

Valstybių, kurios neturi įstatymų dėl valstybės imuniteto, teismų praktika yra skirtinga. Kaip nurodo G. Shawn Vargės, daugelio valstybių, taip pat ir Italijos, Prancūzijos, Belgijos teismai nesuteikia teisės remtis valstybės imunitetu teritorinėms valstybių dalims bei miestams tuo pagrindu, kad jie nėra valstybė [1, p. 126]. Nyderlandų teismai nepripažino teisės remtis valstybės imunitetu Vokietijos municipalitetui, miestui, tačiau pripažino tokią teisę Latvijos Respublikai byloje, nagrinėtoje 1941 metais⁴ [9, p. 254].

Apibendrinant galima teigti, kad nacionalinės teisės bei tarptautinės teisės konvencijų (ir galiojančios, ir neįsigaliojusios) analizė rodo, jog federacinių valstybių sudedamosioms dalims pripažįstama teisė naudotis valstybės imunitetu, tačiau nėra vieningos nuomonės, ar ši teisė taikoma visais atvejais, ar tik tada, kai sudedamoji dalis vykdo valstybės valdžios funkcijas.

VNJI konvencijos 2 (1) (b) (ii) straipsnis mini dar vieną valstybės struktūrinių padalinių grupę, turinčią teisę naudotis valstybės imunitetu *ratione materiae* – valstybės politinius padalinius (*political subdivisions*). Kaip nurodo H. Fox, skirtumas tarp šios ir ankstesnės grupės (t. y. federacinės valstybės sudedamosios dalies) yra neaiškus ir priklauso nuo konkrečios valstybės konstitucinės santvarkos [4, p. 335]. Skirtumas, kurį įžvelgia minėta autorė, yra toks, jog politiniai padaliniai, kitaip nei sudėtinės dalys, neturi teisinio subjektiškumo tarptautiniuose santykiuose [4, psl. 335]. Kaip nurodo B. Hess, *politinių padalinių sąvoka*, naudojama Konvencijoje, reiškia valstybės teritorinius padalinius [19].

Iškyla klausimas – koks yra sąvokos *federacinės valstybės sudedamoji dalis (constituent unit)* ir *valstybės politinis padalinys (political subdivision)* santykis? Manytumėm, kad šis santykis priklauso nuo teisės akto, kurio tekste naudojamos minėtos sąvokos. Kaip jau buvo minėta anksčiau, VNJI konvencijos 2 (1) (b) (ii) straipsnis išskiria šias sąvokas kaip skirtingas, o JAV FSIA 1603 straipsnis nemini *federacinės valstybės sudedamosios dalies sąvokos*, bet nurodo sąvoką *valstybės politinis padalinys*, kuri apima valstybės teritorinius padalinius (ne tik federacinės valstybės sudedamąsias dalis). Kanados SIA naudoja sąvoką *politinis padalinys*, tačiau ją prilygina sąvokai *federacinės valstybės sudedamoji dalis*. Australijos FSIA neišskiria *federacinės valstybės sudedamosios dalies sąvokos*, bet naudoja daug platesnę sąvoką *provincija, valstija, turinti savivaldą teritoriją ar kitas politinis padalinius (nepriklausomai nuo pavadinimo)*. Iš visų išvardytų nuostatų galima daryti bendrą išvadą, kad sąvoka *užsienio valstybės politinis padalinys* yra platesnė negu sąvoka *federacinės valstybės sudedamoji dalis* ir apima ne tik pastarąją grupę, bet ir kitus valstybės teritorinius padalinius.

Todėl iškyla klausimas, kodėl VNJI konvencijos 2 (1) (b) (ii) straipsnyje minimos abi šios sąvokos, kodėl neapsiribojama platesne sąvoka *politinis padalinys*? Kad būtų galima atsakyti į šį klausimą, reikia panagrinėti, kaip laikui bėgant keitėsi Konvencijos projekto nuostatos, susijusios su nurodytų grupių įtraukimu į valstybės sąvoką. 1986 metų Konvencijos projekte sąvoka *federacinės valstybės sudedamoji dalis* apskritai nebuvo minima, 1991 metų projekte ši sąvoka jau minima, kaip šios as-

¹ Procedūrinės nuostatos (t. y. ypatinga dokumentų įteikimo procedūra, sprendimo už akių priėmimo negalimumas ir pan.) sudedamosios dalies atžvilgiu taikomos visais atvejais.

² Didžiosios Britanijos SIA 14 (6) straipsnis.

³ Kanados SIA 2 straipsnis.

⁴ Teismas šioje byloje nesvarstė klausimo, ar Latvijos Respublika gali būti laikoma nepriklausoma valstybe, tačiau laikė Latviją TSRS dalimi. Šiame straipsnyje tokia teismo nuostata nekomentuojama.

menų grupės įtraukimo priežastį nurodant tai, kad tam tikrose federacinėse valstybėse sudedamosios dalys, kitaip nei politiniai padaliniai, nurodyti 2 (1) (b) (iii) straipsnyje, dėl istorinių ir kitokių priežasčių naudojasi valstybės imunitetu be jokių papildomų reikalavimų. Abiejų sąvokų vartojimas pateisinamas iki 1999 metų, t. y. iki tol, kol Tarptautinės teisės komisijos darbo grupė pasiūlė JTO Generalinei asamblėjai sujungti ankstesnio Konvencijos projekto 2 straipsnio 1 dalies b) punkto ii) ir iii) papunkčių nuostatas [5, prg. 25–26]. Iki šio pasiūlymo federacinių valstybių sudedamosios dalys turėtų teisę remtis valstybės imunitetu *ratione personae*, kaip ir valstybės valdymo organai, o valstybės politiniai padaliniai galėtų remtis valstybės imunitetu tada, jei jie įgalioti atlikti suverenios valdžios įgyvendinimo veiksmus. Abiejų sąvokų sujungimas viename Konvencijos punkte, abiemis nurodant įgaliojimų atlikti suverenios valdžios įgyvendinimo veiksmus turėjimą bei faktinį šių veiksmų atlikimą kaip sąlygą, suteikiančią teisę remtis valstybės imunitetu [5, prg. 26], kelia pagrįstą abejonių dėl tokio sprendimo tikslingumo. Pažymėtina tai, kad Tarptautinės teisės komisijos darbo grupė svarstė kai kurių valstybių komentarus, kuriuose buvo nurodyta, kad federacinių valstybių sudedamosioms dalims valstybės imunitetas turėtų būti taikomas, remiantis Konvencijos projekto 2 (1) (b) (iii) straipsniu, kadangi dažniausiai šios dalys atlieka suverenios valdžios įgyvendinimo veiksmus [5, prg. 15].

Mūsų nuomone, sąvoka *federacinės valstybės sudedamoji dalis* VNJI konvencijoje yra nereikalinga, kadangi ji įeina į *valstybės politinio padalinio* sąvoką. Visas abejones dėl minėtų sąvokų santykio būtų galima išsklaidyti paliekant VNJI konvencijos 2 (1) straipsnio b) punkto ii) papunktyje vienintelę sąvoką *valstybės politinis padalinys* bei atskleidžiant šios sąvokos turinį.

Kadangi mūsų nagrinėtose valstybių nacionalinių įstatymų nuostatose sąvoka *valstybės politinis padalinys* reiškia valstybės teritorinį padalinį, tai jį būtų galima taip ir apibrėžti, kartu nurodant, kad ši sąvoka aprėpia federacinės valstybės sudedamąsias dalis. Toks padalinys įvykdęs papildomą reikalavimą, galėtų būti laikomas valstybe valstybės imuniteto taikymo atveju. Būtų suderinti valstybės, kurios teritorinis padalinys yra atsakovas byloje, bei teismo vietos valstybės ir ieškovo interesai. Be to, pripažinus, kad valstybės imunitetą tam tikrais atvejais galima suteikti valstybės įmonei ar institucijai, logiškai pagrindžiamas toks teisinio statuso suteikimas ir valstybės teritoriniam padaliniiui.

Labai įdomios mintys apie tai, kad valstybės teritorinis padalinys faktiškai atliko suverenios valdžios įgyvendinimo veiksmus, pateiktos G. Sh. Vargeso straipsnyje, komentuojančiame Tarptautinės teisės asociacijos parengtą konvencijos „Dėl valstybės imuniteto“ projektą [1, p. 115]. Minėtas autorius siūlė nustatyti reikalavimą, kad valstybės teritoriniai padaliniai, norėdami įrodyti, kad jie atliko suverenios valdžios įgyvendinimo veiksmus, privalo pateikti savo valstybės centrinės vyriausybės patvirtinimą, kad iš tikrųjų buvo atlikti suverenios valdžios veiksmai. Tokio patvirtinimo pateikimas reikštų, kad teismas privalėtų suteikti valstybės teritoriniam padaliniiui valstybės statusą imuniteto taikymo tikslams, tačiau jis nedarytų jokios įtakos teismo sprendimui dėl imuniteto suteikimo ar nesuteikimo [1, p. 12–129]. Autorius nurodo, kad tokia nuostata užtikrintų teritorinio padalinio valstybės interesus tais atvejais, kai ši valstybė mano, kad ieškiniu teritoriniam padaliniiui pažeidžiamas jos suverenitetas, ir tuo pačiu apribotų teritorinio padalinio galimybę remtis valstybės imunitetu, jei tam valstybė nepritaria. Šis pasiūlymas nebuvo panaudotas jokiam teisės akte, manytumėm, todėl, kad smarkiai riboja teismo vietos valstybės teismo teisę pačiam spręsti valstybės statuso suteikimo užsienio valstybės teritoriniam padaliniiui klausimą. Be to, sunku įsivaizduoti, kad užsienio valstybė atsisakytų patvirtinti, kad jos teritorinis vienetas atliko suverenios valdžios įgyvendinimo veiksmus, jei tai pagerintų teritorinio vieneto procesinę padėtį byloje.

Pažymėtina, kad Lietuvos teismai buvo gavę prašymą areštuoti užsienio valstybės politiniam padaliniiui (Rusijos Federacinės Respublikos Kaliningrado sričiai) priklausantį turta, esantį Lietuvoje. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs atsakovo Kaliningrado srities atstovo – Kaliningrado srities administracijos – atskirąjį skundą, jį atmetė ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nutartį areštuoti atsakovui priklausantį nekilnojamąjį turta [20]. Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad Kaliningrado sričiai negali būti taikomas valstybės imunitetas, kadangi pagal Rusijos Federacijos teisę Rusijos Federacija neatsako už Rusijos Federacijos subjektų įsipareigojimus, o Kaliningrado srities atstovybės užsienio valstybių teritorijose neturi diplomatinių atstovybių statuso. Tokia argumentacija ne visai atitinka problemą, su kuria susidūrė teismas, kadangi klausimas, ar valstybė atsakinga už savo teritorinio vieneto įsipareigojimus, taikant valstybės imunitetą, nesvarbus. Kaliningrado srities atstovybių užsienyje statusas galėtų turėti įtakos imuniteto nuo turto arešto taikymui tik išsprendus klausimą, ar atsakovas apskritai gali būti laikomas valstybe valstybės imuniteto taikymo požiūriu. Nepaisant teisinės argumentacijos lakoniškumo bei to, kad byloje buvo sprendžiamas ne imuniteto nuo teismo jurisdikcijos, bet imuniteto nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas, iš minėtos teismo nutarties galima padaryti išvadą, kad Lietuvos teismai, spręsdami dėl užsienio valstybės teritorinio padalinio galimybės remtis valstybės imunitetu, esminę reikšmę teikia šios užsienio valstybės

nacionalinei teisei, pagal kurią nustato, kaip pareikštas reikalavimas veikia užsienio valstybės teises ir pareigas (tik taip galima suprasti teismo motyvą, kad Rusijos Federacija neatsako už savo subjektų įsipareigojimus). Taip pat svarbu, ar turtas, kurį prašoma areštuoti, priklauso subjektui, turinčiam diplomatinį imunitetą.

Išvados

1. Nacionaliniai teismai, privalėdami nuspręsti, ar atsakovas gali būti laikomas valstybe, dažniausiai vadovaujasi tarptautinėje viešojoje teisėje nustatytais valstybės, kaip tarptautinės viešosios teisės subjekto, požymiais. Pripažįstama, kad atsakovas gali būti laikomas valstybe, jei turi nuolatinių gyventojų, nustatytą teritoriją, vyriausybę, kuri šią teritoriją kontroliuoja. Nėra vieningos nuostatos dėl to, ar teismo vietos valstybės būtinai privalo pripažinti atsakovą kaip suverenią valstybę, kad atsakovas būtų laikomas valstybe ir galėtų naudotis valstybės imunitetu.

2. Bendrosios teisės tradicijos valstybių nacionaliniuose įstatymuose teismui leidžiama kreiptis į atitinkamas vykdomosios valdžios institucijas (dažniausiai – į vykdančias valstybės užsienio politiką) su prašymu pateikti išvadą, ar atsakovas gali būti laikomas valstybe. Tokia išvada yra nenuginčijamas ir galutinis atsakovo statuso įrodymas, pagal kurį teismas sprendžia, ar atsakovas gali remtis valstybės imunitetu. Šiuo metu galiojantis Lietuvos civilinio proceso kodeksas Lietuvos teismams tokios galimybės tiesiogiai nenumato, tačiau teismai galėtų patys kreiptis į Lietuvos institucijas, vykdančias užsienio politiką (pvz., į Užsienio reikalų ministeriją), ir paprašyti nurodyti, ar atsakovą pripažino Lietuvos Respublika. Gavęs tokią informaciją, teismas turėtų pats spręsti, ar atsakovas gali būti laikomas valstybe. Jei Lietuvoje būtų svarstomas atskiras įstatymo dėl užsienio valstybių imuniteto teisinio reglamentavimo projektas, siūlytina įtraukti į šį įstatymą nuostatą, suteikiančią teismui teisę kreiptis į Užsienio reikalų ministeriją su minėtu prašymu.

3. Galima teigti, kad nacionalinės teisės bei tarptautinės teisės konvencijų analizė rodo, jog federacinių valstybių sudedamosioms dalims pripažįstama teisė remtis valstybės imunitetu, tačiau nėra vieningos nuomonės, ar ši teisė taikoma visais atvejais, ar tik tada, kai sudedamoji dalis vykdo valstybės valdžios funkcijas.

4. Nacionalinės teisės bei tarptautinės teisės konvencijų analizė leidžia daryti bendrą išvadą, kad sąvoka *užsienio valstybės politinis padalinys* yra platesnė už sąvoką *federacinės valstybės sudedamoji dalis* ir apima ne tik pastarąją grupę, bet ir kitus valstybės teritorinius padalinius, todėl būtų tikslinga pakoreguoti JTO valstybių ir jų nuosavybės jurisdikcinių imunitetų konvencijos 2 (1) (b) (ii) straipsnį, vietoj abiejų sąvokų paliekant tik platesnę *užsienio valstybės politinio padalinio* sąvoką.

LITERATŪRA

1. **Vargès G. Sh.** Defining a Sovereign for Immunity Purposes: Proposals to Amend the International Law Association Draft Convention. – Harvard International Law Journal. 1985. Vol. 26.
2. **Trendtex Trading Corporation v. Central Bank of Nigeria** (1977), 32 ILM 1993.
3. Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. – Vilnius, 2003.
4. **Fox H.** The Law of State Immunity. – Oxford, 2002.
5. **Report** of the International Law Commission on the work of its fifty-first session, 3 May to 23 July 1999. Report of the Working Group on Jurisdictional Immunities of States and their Property // <http://www.un.org/law/ilc/reports/1999/english/annex.htm>. Žiūrėta: 2005-09-19.
6. **Akehurst M., Malanczuk P.** Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2000. **Dixon M.** Textbook on International Law, 3rd edition. – Blackstone press Ltd., 1996.
7. **International Law Reports.** 1984. Vol. 65.
8. **Diplomatic Recognition – Sovereign Immunity Granted Unrecognized State: Clerget v. Banque Commerciale Pour L'Europe du Nord and Others (comments)** // New York University Journal of International Law and Politics, 1970. Vol. 3.
9. **Voiskul C. C. A.** The international law of state immunity, as reflected in the Dutch civil law of execution. – NYIL, 1979.
10. **Byla Caglar v. Billingham** // <http://www.geocities.com/nationalite/1996STCSCD150.rtf>. Žiūrėta: 2005-05-19.
11. **Lietuvos Respublikos** civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Vilnius, 2004.
12. **Steinberger H.** State immunity / R. Betnhardt (ed.). Encyclopedia of Public International Law. 1992. Vol. IV.
13. **Mikelėnas V.** Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius, 2001.

14. **Draft** Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts // http://www.un.org/law/ilc/texts/State_responsibility/responsibilityfra.htm. Žiūrėta: 2005-09-19.
15. **Silkova I. V.** Valstybės imuniteto instituto tarptautinis-teisinis unifikavimas: naujos tendencijos // *Moscow Journal of International Law*. 2002. Vol. 4 (48).
16. **European** Convention on State Immunity Explanatory Report, para. 110–112 // <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/074.htm>. Žiūrėta 2005-08-16.
17. **House** report, 15, US Restatement 3rd, para. 452. (cituota pagal Fox, 335).
18. **Новое** законодательство США и Великобритании об иммунитете государства // *Законодательство зарубежных стран / Обзорная информация*. Выпуск 228. – Москва, 1985.
19. **Hess B.** The International Law Commission's Draft Convention on the Jurisdictional Immunities of States and Their Property // 4 EJIL. 1993.
20. **2005 m. vasario 3 d.** Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis civ. byloje Nr. 2–2/2005 *Duke Investment Ltd. v . Kaliningrado srities administracija*, procesinio sprendimo kategorija 110.1.

Entities or Persons Entitled to invoke Jurisdictional Immunity of the State

*Doctoral Candidate Kristina Balevičienė
Mykolas Romeris University*

Keywords: state immunity, the restrictive theory of state immunity, constituent units of federations, the state's political units.

SUMMARY

The article analyzes one aspect of the restricted state immunity doctrine's application - how to establish the claimant's status as a State for a plea of State immunity. The criteria applicable by national courts thereto are discussed paying attention to the situation when the forum state hasn't recognized the claimant as a State.

The author discusses the evidence national courts have used while solving the problem of establishing the claimant's status, suggesting how Lithuanian courts could and should act in the same situation.

The State usually takes participation in legal relations not directly but through its various organs and departments. The article analyzes two categories of entities that may enjoy State immunity – namely constituent units of federal states and political subdivisions of the State. In order to define the scope of these categories national case law, legislation and international treaties are examined. The article considers the relation between these two categories, provides proposals concerning the amendment of the respective provisions UN Convention on jurisdictional immunities of States and their property.

*The article contains these conclusions – municipal courts often use the criteria set by public international law deciding the question concerning the status of respondent. It is widely recognized that the respondent may be granted state status if the criteria of statehood mentioned in the 1933 Montevideo convention on the Rights and Duties of States are established. The article also draws the conclusion that municipal courts accept that constituent units of federations are entitled to state immunity but it is not universally accepted whether these units are granted immunity *ratione personae* or *ratione materiae*. The final conclusion concerning the relation between the categories “constituent units of federations” and “political subdivisions of states” is that the latter category is broader and includes the first one. In connection with it the article proposes to amend Article 2(1)(b)(ii) of the UN Convention on jurisdictional immunities of States and their property – to leave in the Article text only the category “political subdivisions of states”.*

